

Stratüts dalg cumœen d'engiadina zura

Autor(en): **[s.n.]**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **44 (1930)**

PDF erstellt am: **11.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-200775>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

STRATÜTS DALG CUMCÖEN D'ENGIADINA ZURA¹

[Ils fögls 1—21 maunchan.]

(22) sumgiauntamaing ne eir ad hummens dalg cumcöen incunter Puschlauins & attais aquaist, chia ne eir els Puschlauins nun conceden als noas appellatiun our da lur cumcöen².

Dallas Appellatiuns da las wschinaunchias pitschnas.

Str(atüt) chia innua s' d' chiapes in las Jurisdiction pitschnas da las wschinaunchias chia intraunter ün terryr & ün fullastyr gnis agragiô appellatiun alura s[cha] elg ais tæl causa l'impurtaunza da l da quella passa rainsschs 5 & 5 schi daia gnir la appellatiun dalla Juridictiun pitschna suot Funtauna Merla consignæda ù Remissa suot ün qualchi Juridictiun pitschna sur funtauna Merla & alg incunter, saluand saimper, la fuorma dalg proassem stratüt.

L's Truduors [sic] & quels chi pertignien tiers lg dret daien esser segrets.

Str(atüt) chia ls' Mastrôs, Truaduors, Nudærs, Mess da saunck & ôters mess, & tuots giürôs da cumcöen daien esser segrets & fideils, & nun manifestær lg segret (23) dalla drachüra, ne in ciuil, ne in criminæl, ne dir oura quel Truæder chi hô faurieu à l'üna ù à l'ôtra part, suot paina, da Rôba & hunur p(er) cuntschintscha d'ün dret.

¹ Siand pers il titul originari, ais el sto reconstruieu.

² Quia segua üna remarcha da maun pü rezaint: „Quaist cudas auda mai Jon Men Poa Dieu vögliä ch'eu possa.“

Dalla pæia dals Truaduors.

Str(atüt) chia ls' Truaduors dalg Lœ innua chi uain dô dret, poassen pigliær p(er) lur pæia, infina à § 3, & aquels chi sun extra lg' lœ, dalla Plaiff perô infina § 10, mû quels chi sun dalg cumœn, na dalla Plaiff infina § 13 per ün di intyr, & na plü, suot üngiün prætext, Numnædamaing neir Vin our da pæst, ne eir Vin ars, ne ünguotta ôter scha bain las pars s'uessa vulessen dunær & aque ne in causas criminælas ne ciuilas, ne in I Juridictiuns pitschnas ne in grandas, saia chia vignian ilg' lœ, ù brichia³ suot paina da libras 100 mezaunas in danærs bluots p(er) scodün mastræl, truaduors chi pigliassen plü kô surscrit ais, & p(er) in münchia giæda, lg' madem s'inclygia eir in causas d'appellatiuns suot la mademma paina.

Accraschieu.

Ais adaumpchiô lg' salari als truaduors argiunschiand § 2 p(er) scodün di & inmünchia truæder, & aquels da seilg & Saluaplauna cura è vaun à Zuotz § 3. hordinand chia ls' truaduors s'dapoarten sobriè & moderædamaing nun s'inai wriand & che cumpæran saimp(er) à truær tiers tuottas drachüras cun lur arassa suot paina da libras 5. p(er) vouta.

Pæia dals truaduors Curatuotta la drachüra vain insemmel.

(24) Str(atüt) ch(ia) cura la drachüra vain insemmel tuotta, taunt in causas ciuiles kô criminælas sur & suot funtauna Merla schi daia ella hauair lg' salari scô seguita: [p]rüm per aquel di che uignien insemmel in lg' lœ che sun banieus hægian pæia per ün di sulettamaing, suainter ch(a) uain dalg stratüt à scodün limitô, & dalg prüm di uschy löng chia els faun dmura in cugniuoscher alchüna causa hægian dûbla pæia mû lg' dauous di chia els dfineschen la causa & æwran sentinzchia poassen pigliær salari dick per ün di, & plü inauaunt nun poassen cundanaer las parts, ne per dischobedientzchia ne cun ôter prætext, in pasts vin ù ôter extraordinari cuosts ma tuot exess vignien laschôs alg Fisck, ordinand chia lg' Mastræl dala [sic!] cumœn ne las parts chi

³ Invezza da „ù brichia“ eira scrit „ù na“ (sco chi pera), s-chasso zieva.

drechien nun saien culpaunts da Paier las spaisas fattas, incunter I la limitatiun dalg preschaint stratüt & las pars paun esser preschaintas saimp(er) à pigliær quint dals cuosts, & aque tuot suot paina cuntgnida in ls' præcedains & seguains stratüts da quaist fat.

Pæia dals Truaduors sur tuottas causas in ün di determinædas da cumpartir zieua la ratta alla fin.

Str(atüt) chia innua cun Dret plü causas in ün di uignen definidas alura daia in la fin dalg di duantær cumpartida dallas pæias dalla drachüra, da cumpartir seguond intraguidamaint dalg præcedaint stratüt sur tuottas causas in aquel di determinædas, hauiand respect alla qualitæd da las causas è chia ls' Truaduors nun daien manifestær lur salari infina alla fin, & alura daian è publichiær. lur salari auaunt las pars s'uessä auertamaing & separædamaing, è fær cumpartida in las causas (25) suot paina da lib(ras) 100 per scodün Mastræl & Truæder p(er) scodün dis. II Reformatiun dals srscr. stratüts dalla pæia dals Truaduors. p. 17.

II Paina dals Truaduors chi surpassen cun lur salari. Vide ilg 164 fœlg.

Scha lg Mastræl füs negligiaint à chiestiær⁴ la drachüra schi sun culpauns ls' hummens sur las pratchias dalg fær.

Str(atüt): innua chia lg Mastræl dalg cumcœn füss negligiaint à chiestiær⁴ la drachüra cura ella surpassa stratüt cun la pæia schi daien ls' depütôs sur las pratchias cura ls vain assauair, fær banir lg cumcœn, & lg' cumcœn gniand insemmel dess chiestiær lg Mastræl & ls Truaduors lib(ras) 100. p(er) scodün dels scô süzura p(er) inmünchia giæda (e?)t las parts chi drechian daien acchüsær lg' Mastr. & ls' Truaduors cura à vezen ch(ia) els surpassen cun lur pæias lg' stratüt als depütôs sur las pratchias àtscho chia duainta executiun à chiestiær sco süzura. II Annullò pag. 6.

Chia la drachüra p(er) ün saimpel cuntschamaint à dær aint santinzchia nun daia prender ünguotta. I

Str(atüt): chia üngiüna drachüra ilg cumcœn nun daia pigliær üngiüna pæia p(er) ün saimpel cuntschamaint arsaluô

⁴ Corregieu our da „chiatschær“.

lg' salari dalg Nudær. sumgiauntamaing ne eir prender ün-
guotta p(er) dær aint ün qualchi sentinzchia tratta, salf la
pæia dalg mess.

**L's Truaduors nun s'daien absantær dalg lœ dalg dret cura las
pars sun confirmædas cun amussaduors.**

Str(atüt): chia innua in qualche lœ dalg cumœn la dra-
chüra ais raspæda per arender dret intraunter alchünas parts⁵
& chia ellas pars sun p(er)uaisas cun amussaduors, alura daien
ls' truaduors & lg' maestræl stær ilg lœ depütô dalg dret &
nun s' arasær uidinô suot paina da libras 5 p(er) scodün d'els
& inmünchia giæda bain bôd da scriuer aint ilg cudesch dallas
fallas træs dær aint dalg maestræl zainza remischiun.

**L's truaduors nun daien fær schlaftrunck in chiæsa dallas
pars curachia s'drechia.**

L's truaduors cura è vain agitô⁶ ün qualchi differentia
iuridichiælmaing suot els nun daien ir in chiæsa dallas parts
ne à baiuer ne à mangiær par main sckiandel⁷.

.....
.....⁸

(27) tiers, taunt d'affinitæd kô consanguinitæd nun daia dær
pardütta incunter vœglia dalla part, à la quæla els nun perti-
gnien, mû da quels grôs in sü & plü inauous per cuntschin-
tscha dalg dret. Mû frars intraunter se partieus oura paun eir
intraunter se dær perdütta in tuot aque chi intraunter els cun
dret vain tratto.

**Chia la glieut dalg cumœn daia l'g ün cun lg ôter litigiær
suot l's giüdischs dalg cumœn.**

Scha ün qualchi dalg cumœn hauess dumanda incunter
ün ôter eir dalg cumœn, aquel des drachiær suot la drachüra
dalg cumœn ù innua la causa iudiciælmaing ais commissa, &
alô obedir è brichia utrô suot paina da florins 50. mezauns in
danærs bluots nun præiudichiant ls' drets d'ünqualchi persuna.

⁵ „parts“ corregieu our da „persunas“.

⁶ Corregieu our da „agitâ“.

⁷ Ils plets da „dallas“ infina „sckiandel“ sun scrits posteriur-
maing da l'istess maun; il prüm eira scrit „da las“ impè da „dallas“.

⁸ Quia mauncha ün fögl inter = duos paginas!

Cun quaista declaraunza scha bain ün qualchi wschinaunchias in noas cumœn hauessan l'üna via l'ôtra ün quæl actiun in ciuil ù criminælas | chiôssas (pür chia lg' intyr cumœn sur punt ôta nun hægia interess.) chia daien fær cun dret & differenzchiær in noas cumœn zieua la solita fuorma paina ut sup(ra) Fl § 50.

Da nun reuochiær utrô sentinzchia.

Da cumœn stüdi è voluntæd da tuottas las wschinaunchias da noas cumœn, siand tramiss ls' mess in palütz cun cumandamaint dalg præscrit, in consideratiun dalla santinzchia tratta in la punt da chiamuæsck in lg' ann 1577 traunter ls zura & ls' zuot: la quæla tschunchia tuottas appellatiuns, è metta sü una paina pecuniæla ad aquels chi surpassen. Ais ordinô chia üngiün da noas cumœn nun daia reuocare utrô üna sentenzchia tratta in Engadina zura, ma s'cuntainta da quella suot paina da milli Δ^1 1000. per la prümma giæda & la segunda paina la priuatiun da l'hunur.

Dalg nudær dalg cumœn.

(28) Str(atüt) chia üngiün ôter nudær poassa è daia s'intrametter da lyr, scriuer ù seruir alla drachüra in Zuotz siand lg nudær dalg cumœn aint in loe & innua chia lg nudær dalg cumœn nun pô seruir in tuot per ôter negocis, chia in tal cas poassa substituir ün ôter nudær in sieu loe & aquel prender dauend cura chia el uoul, sumgiauntamaing pô eir lg nudær dalg cumœn laschær ün lotenent cura chia el uo our dalg cumœn cun authoritæd dalg reuochiær scô sü zura.

Chia lg nudær dalg cumœn saia culpaunt da ir in Tuor cun la drachiüra.

Cura la drachüra criminæla uô in Tuor, ad handlagiær ù proceder cun ün quæl persuna apigliæda, chia alura bain bôd lg nudær dalg cumœn, da principi è saimp(er) da giæda in giæda daia ir in Tuor cun la drachüra eir el, & aque suletta- maing per sckiuir uarias coniectüras è suspiciuns. |

Dals nudærs publicis in generæl.

Str(atüt) innua ls' nudærs publicis vignien retscherchios ù træs lg' mess da cumœn banieus ù dallas wschinaunchias

uschya inauaunt chia els vaun in ün qualchi wschinaunchia dalg cumœn, à lyr ù scriuer, chia els saien culpauns da ir, è daien in tæl mœd gnir paiôs chia els poassen seruir ad aquels chi maunglan lur ouwra suot paina per cuntschintscha dalg dret. Sumgiauntamaing cura lg cumœn maungla lg seruezzi d'ünqualchi nudær, alura scodün nudær retscherchiô ais culpaunt da seruir alg cumœn & lg cumœn da paiær tæls suot paina da § 20 per scodüna giæda & ultra per cuntschintscha d'alg dret.

Dalla pæia dals nudærs in generæl.

Elg ais statuieu, chia ls' nudærs poassen prender par fær instrumains d'impainaschun per scodüna lgiwra mezauna ün imperiæl Ipl. 1. Item da liberas venslas vensas per scodüna (29) libra mezauna ün imperiæl & myz impl. 1½ in danærs bluòts & aque per la summa da libras systschient lib 600 & da quellas in sü per cuntschintscha dalg dret, scha nun s'cuignien intraunter els. Ma da ôtras scritüras publicas & instrumains da qualunque soort & d'innunchia contracts paun els prender lur salari honeist & moderædamaing per lur saramaint.

Reformatiun.

Tuot nudærs in noas cumœn sun culpauns da scriuer scodüna vensa in bragiamina per § 30. è na plü chiær, è scha ella ais scritta in palpyri schi sun els culpauns da prender main & innua qualchün s'aggraues schi stetta in cuntschintscha d'alg dret. |

Da trær oura las imbreuiadüras.

Str(atüt): Chia scodün nudærs poassen extrær oura tuottas imbreuiadüras chia els haun prains aint in fuorma publica è las parts allas quælas tæl scritüras pertuochian paun gnir chiatschædas cun dret chia spendran ls' instrumains è scouder lur salari. Vain aschantô ün ann term, in lg quæl ls' nudærs paun aratrær scodüna imbreuiadüra, zieua chia els las haun prainsas aint in publica fuorma, è las pars a chi p(er)uegnian chiatschær che els las prendan & spendran, ma nun las ratraiand in dit term schi nun las paune alura retrær zainza

voluntæd dallas parts, & scha zieua lg' dit term els las ratraiessen zainza voluntæd dallas parts schi nun ls' sune culpauntes üngiüna mertsche.

Dals mess da cumœn lur officis & obedientia.

Str(atüt): chia cura s uœglia ünquæl mess da cumœn in tuot lg cumœn uain retscherchiô & ais asgiürô per sia pæia chia el ün qualchi banida ù comandamaint ù mess per tuot lg cumœn fatscha: alura daia el â scodün seruir taunt eisters kô terrirs suot paina da § 20 in danærs (30) bluots. Et scodün mess da cumœn ais ubliô da banir lg cumœn per § 16. per fats dalg cumœn sulettamaing. Et cura s'vœglia lg' mess da cumœn retscherchiô & auisô scô sü zura nun uules ubedir ù seruir scô sü zura scrit stô ù s'azuppas scha el füss tscherchiô daia gnir chiastiô per § 20 scodüna giæda innua chia el nun cumparess bain bôd auaint lg' mastræl cun la persuna chi lg tscherchia & fatschessia schchiüsa, & à scodün mess daia gnir dô sia pæia per cuntschintscha d'alg dret moderæda, hauiant respet saimper à la sia fadia. Et ls' mess nun daien arastær in ls' cusailgs cura chia duainten santinzchias suot la srscr. paina.

Scha ls' mes da cumœn pigliassen sü da fær ün quæl banida.

Str(atüt): chia cura ün qual mess pigliess sü da fær ün qualchi banida saia dalla fær alg cumœn ù ad una ôtra persuna; chia alura daia el suessa la fær, è na træs ün ôter, & scha qualchün cuntrafasches schi daia el gnir chiastio per libras 12 in danærs bluots & ultra per cuntschintscha dalg dret & eir tuottas spaisas da dret per scodüna giæda & persuna |

Dals mess da saunck.

Str(atüt): chia ls' mess da saunck saien ubliôs da seruir alla drachüra da saunck in Zuotz, per tuot lg' cumœn in tuot aque chia la drachüra ls cumanda in Tuor & our d' Tuor: arsaluô alla barlignia nun sun els culpaunts ôter, kô metter sü & prender dauend las schkiælas. Cun paick chia scodün mess da saunck dintaunt chia el serua daia hauair per sias spaisas § 16. per scodün di. Et innua chia in tal chiosas seruissen

ünqualchi chiôsa ultra lg tenur da lur instrumains alura daien els gnir paiôs par cuntschintscha dalg dret.

Dals giürôs & kô s' daien purtær chiüsas.

Str(atüt): Chia scodün giürô & tuots quels chi haun lg saramaint dalg cumœn saien ubliôs da referir tuot excess chi duantassen incunter lg stratüt dalg cumœn per sapchüda & per udida alg mastræl dalg cumœn in Zuotz. nudær, mastræl da Samædan & ad inmünchia truæder depütô in Zuotz bain bôd infra oaick dis zieua chia el hô udieu tæl exess ù sauieu & scodün chi p(re)teris è nun saluess daia gnir chiastiô⁹ in la rôba & hunur per cuntschyntscha dalg dret zieua la qualitæd dalg fall¹⁰ (31) & lg mastræl dalg cumœn inmediædamaing chiastiær taunt ls excess referts, kô lg¹¹ ls' giüros chi nun referissen sco sü zura. Ma moorders, spargiürs, stermaduors è chiazers daien gnir acchiüsôs brichia per udida mü per sapchüda. Milgs inauaunt tuots maschkiels chi sun peruegnieus alla ætæd da ans saidesch dico 16 ù quel tymp haun passô daien gnir tgnieus per giürôs dalg cumœn.

Dalg t'sch'santær chüsas.

Str(atüt): Chia in tuottas chüsas træs ls' giürôs dalg cumœn purtædas ù ôters alg mastræl, nudær, ù ad aquels chi dependen in dret, poassan legitimamaing gnir tschsantô in mœd scô ilg sequenti¹² stratüt vain declarô: chia scha intrawgnis però chia ünqualchi acchiüsô nun vuess stær alla quærella ma fadsches mantir tæl acchüsæder saia ün ù plüs auaunt lg dret, aquô alura daia lg mastræl bain bôd træs lg' mess fær clamær auaunt dret tæl acchüsadur à fær sia schchüsa & scha el s' aschiüsa, schi daia lg acchüsô I ù culpaunt gnir chiastiô per libras XV mezaunas è cundanô per tuot las spaisas dalg dret & ultra per cuntschintscha dalg dret. Schi nun bricchia chia lg acchüsadur nun s' aschiüsas cun dret è legitimamaing; alura daia lg mastræl dalg cumœn mnær plaunt incunter aquel acchüsadur & lg' chiastiær lib. 20 &

⁹ Corregieu our da „chiastiâ“ (u „chiastiât“?).

¹⁰ „dalg fall“ corregieu our da „dala causa“.

¹¹ „lg“ s-chasso.

¹² „sequenti“ corregieu our da „seguaind“.

ultra per cuntschintscha dalg dret, zieua la qualitæd dalg fal, sumgiauntamaing eir tuot dans & spaisas purtær oura dalg innozaint.

Scha füssen stôs preschaints ad unquæel exces plüs giürôs.

Str(atüt): innua füssen stôs allô plü giürôs ad ünquæel exces alura sun tuots aquels insemmel culpaunts da deferir tæl exces ainfra oaick dis per lur saramaint sco sü zura, suot paina dabain & hunur zieua la qualitæd dalg fal et excess. Declarand milginauaunt¹³ chia innua dick una part dals giürôs chi sun stôs preschaints, hauessen purtô la denuncia, chia ls' ôters, ù ün sulet dals acchiüsaduors saia licit scha las parts (32) s'aggradessen da reprobær aquella tal denuncia, che ls' ôters ù ün è tschsantær la perdütta da lôtra part dals giüros, chi nun hauessen purtô la chiüsa per cuntschintscha dalg dret. Quel chi hô schchiüsa zieua stratüt scô truæder nun eis ubliô da purtær chiüsas.

Chia træs suspiciun üngiün nun daia gnir clamô in dret ù chiastiô.

Str(atüt): chia üngiün hustyr, ne eir üngiüna hôtra persuna dalg cumœn, scha ella nun ais acchiüsæda, ù chia lg' dret nun hægia ünguotta aintamaun, sur ün quæel fal ù surpassamaint incunter stratüt, poassa træs lg' mastræl dalg cumœn gnir clamô in dret sulamaing træs suspiciun, suot paina da esser anullô.

Scha ünqualchün vules fær chiastiær ün ôter.

Str(atüt): chia cura ünqualchiün auses lg' mastræl chia el chiastias ün ôter: alura tæl chi uschya auses daia gnir per ls' cuosts, & alura scha quel retscherchiô cun dret us'chiattes innozaint schi daia aquel chi hô auisô drizær oura tuottes spaisas zainza dan dalg cumœn. |

Dals Commissaris in differenzchias.

Str(atüt): chia ls' commissaris als quæls uignien commissas da drizær oura differentias, daien attender alla mischiun à si dæda & quella nun surpassær, & tæl differentia

¹³ „milginauaunt“ agiunt posterieurmaing.

bain bôd & sün las main spaisas chi duantær paun per lur saramaint de finir.

Cumanda ù abinamaint cura ella hægia effect.

Anno 1596 mense februario træs cumœn grand in Zuotz araspô uain ordinô & declarô che inqualungue differenzchia chi uain commissa saia licit alla part aggrauæda in term de ün mais zieua che elg ais fat lg arbitramaint ù cumanda, da dumandær suruaisa ourauaunt, scha ella uoul prodür un-quælhiosa da nõeff & passô aquel term, che ne l'üna ne l'ôtra part hægien plü actiun ne suruaisa sü sura, ma passa zobber net zainza ôter iudichiær.

A chi persunas et in che moed uignia concedieu Bistants.

Str(atüt): chia ad üngiüna persuna da noas cumœn chi hô legitima (33) ætæd daien cun drets gnir strits pistants ù per chüraduors, arsaluô aquels da pitschna æted ù oarphans, vaidguas priuôs da qualchi sentimaint ù fullastyrs, molestôs & zuond vilgs, als quæls daia gnir concedieu bistants saimper zieua lur maungiel per cuntschintscha dalg dret.

Che persunas poassen gnir strittas bistands et quaunt inauaunt.

Str(atüt): Chia üngiüna persuna nun poassa gnir stritta cun dret in parchiüradur u' bistand incunter ünqualchi part chi ađ ella saia proassma in lg' terz grô, taunt d'affinitæd kô consanguinitæd, ù plü ardaint. Sumgiauntamaing nun pô eir üngiün gnir strit bistant da ir our dals cuffins da noas cumœn. Scha ünqualchün nun lg vules da vœglia lg' fær. Et træs aquaist stratüt s' dô ad inclyr chia nun vain per üngiüna via derogiô alla chiarta dalla lia. Vain ordinô chia üngiün hustyrs dalg dret in che wschinaunchia saia nun daien ne poassen gnir constricts bistands ù esser procuratuors d(al)las parts I pag. 6.

Dalg Dret spirítuael.

Statuieu ais è che üngiuna drachüra seculæra dalg cumœn¹⁴ nun poassa judichiær in causas matrimoniaelas ma

¹⁴ Ils duos ultims plets agiunts posterieurmaing.